

Connie Palmen & Amsterdam Sinfonietta

Zeven Personages van Palmen

Programma

Johann Sebastian Bach
(1685 – 1750)

Inventionen
(vóór 1723/23)

Richard Strauss
(1864 – 1949)

Metamorphosen
(1945)

Programmatoelichting

Bach

Geen geestelijke muziek, maar instrumentale. Dat was wat de prins van Anhalt-Cöthen van zijn 'onderdaan' Johann Sebastian Bach vroeg toen deze bij zijn hofkapel in dienst trad. En zo schreef Bach tussen 1717 en 1723 alleen instrumentale muziek. Zoals de twee- en driestemmige Inventionen, die eerst respectievelijk Praeambula en Fantasiae hetten en Bach noteerde in het Klavierbüchlein voor zijn oudste zoon Wilhelm Friedemann. Muziek om uit te voeren, bedoeld voor de voordracht? Nee, de schitterende stukjes waren bedoeld voor het onderwijs. In de definitieve versie noemde Bach ze zelfs Oprechte instructie en op het titelblad staat verder te lezen: 'waarmee de liefhebbers van het klavier, maar vooral de leergierigen, op duidelijke wijze wordt getoond, om niet alleen 1) helder tweestemmig te leren spelen, maar na verder gevorderd te zijn ook 2) met drie obligate partijen goed aan het werk te kunnen, bovendien tegelijk niet alleen goede ideeën te krijgen, maar ook om deze goed uit te werken, maar vooral om een zangerige speelspel te verwerven, en daarbij een krachtig voorproefje van compositie.'

Strauss

Metamorphosen is het werk van een werkelijk heel oude man. Richard Strauss voltooide het in 1945, op zijn tachtigste. Verreweg de meeste

componisten zijn op die leeftijd niet meer actief, of zelfs al overleden. Het verschilt behoorlijk van zijn vroegere werken. Is bezonken, diep, tragisch – wat natuurlijk ook te maken heeft met de achtergrond waartegen het ontstond: de Tweede Wereldoorlog.

Men gist nog steeds naar de betekenis van de titel. De simpelste uitleg, dat die zou slaan op de vele gedaantewisselingen van de thema's, is wat onbevredigend, zelfs een beetje een open deur want wat doet een componist anders dan zijn materiaal transformeren? Boeiender is een andere opvatting. In de moeilijke tijd dat Strauss het stuk schreef, las hij ter troost Goethe. Diens gedicht Niemand wird sich selber kennen, waarin de idee van de menselijke metamorfose tot uitdrukking komt, maakte diepe indruk op hem. Volgens Goethe kan de mens na lang zelfonderzoek door in zichzelf het goddelijke te ontdekken, goddelijk worden. Maar tegen het decor van de oorlog zag Strauss een tegengestelde ontwikkeling: zelfkennis legt niet het goddelijke maar het bestiale in de mens bloot. Metamorphosen beschrijft deze ontwikkeling; het begint nog tamelijk opgewekt maar verzinkt tenslotte in een moeras van c mineur.

Kort voor het eind citeren celli en contrabassen het thema van de treurmars uit Beethovens Eroica symfonie. 'In memoriam', staat er bij die passage. Ook dat roept vragen op. Indertijd was er een opgewonden

recensent die meende dat Strauss hiermee refereerde aan de dood van Hitler en hem wilde gedenken. Maar niet alleen was Hitler bepaald geen vriend van de componist, historisch klopt het ook niet: Strauss begon en voltooide (op resp. 13 maart en 12 april) zijn werk ruim voor de dictator op 30 april 1945 zelfmoord pleegde. En één dag na voltooiing schreef Strauss in zijn dagboek: 'De meest afschuwelijke periode uit de menselijke geschiedenis is voorbij, twaalf jaar van regering door beesten, onkunde en anti-cultuur onder de grootste criminelen, waarin Duitslands 2000 jaar van culturele evolutie zijn ondergang tegemoet ging.' Nee, dat riekt niet naar sympathiseren met het naziregime.

Misschien bedoelde Strauss Metamorphosen als rouwzang om het bombardement op München. 'De brand van München,' zo zei hij eens, 'waar de Tristan in première ging, waar ik voor het eerst de Freischütz hoorde, waar tien van mijn opera's gespeeld werden, was de grootste catastrofe van mijn leven.' Toen ook Dresden, de stad waar zeven Strauss-opera's in première waren gegaan, in de as werd gelegd, versterkte dat nog zijn idee dat de hele Duitse cultuur er aan ging. En één dag voordat Strauss het stuk af had, werd ook de Weense Opera vernietigd. Zo kun je dit grandioos-lange adagio met zijn trieste Beethoven-citaat horen als de herdenking van een voorbije Duitse cultuur.

Metamorphosen is geschreven voor 23 solostrijkers. Nu klinkt het met zeven. Maar dat is zo gek nog

niet: aanvankelijk ontwierp Strauss het als septet. (Stephen Westra) Connie Palmen (Sint-Odiliënberg, 1955) studeerde Nederlands en filosofie. In 1991 verscheen haar eerste boek, de roman *De wetten* die meteen een groot succes en o.a. European Novel of the Year werd. Tweemaal werd een boek van Palmen een eerbetoon aan een overleden partner en bekende persoonlijkheid: I.M. (1998) over journalist Ischa Meijer en *Logboek van een onbarmhartig jaar* over politicus Hans van Mierlo. Haar recentste roman is *Jij zegt het over het schrijversechtpaar Ted Hughes en Sylvia Plath*. In 2023 verscheen *Voornamelijk vrouwen*, essays over spraakmakende vrouwen als Marguerite Duras, Marilyn Monroe en Patricia Highsmith.

Opgericht in 1988 met Lev Markiz als artistiek leider is Amsterdam Sinfonietta, sinds 2003 onder leiding van Candida Thompson, uitgegroeid tot een vaste bespeler van de Europese concertzalen. Het 23-koppige ensemble maakte tournees door Europa, Azië, Amerika en Australië, en speelde in concertzalen als Barbican Hall (Londen), National Centre of Performing Arts (Beijing), Teatro Colón (Buenos Aires), Elbphilharmonie (Hamburg) en Konzerthaus (Wenen). Het werkt met (inter)nationale topsolisten. Musici als Janine Jansen, Sol Gabetta, Thomas Hampson, Beatrice Rana, Fazil Say, Rufus Wainwright en Wende delen met hen de nieuwsgierigheid en constante drang naar vernieuwing.

Musici

Connie Palmen
Amsterdam Sinfonietta

Spreker
Strijkorkest

Binnenkort in Muziekgebouw Eindhoven

VR 31 JAN

Spraakmakers

Actuele verhalen, tijdloze muziek

WO 2 APR

Herman Pleij & Ralph van Raat

Middeleeuwse inspiratie voor de huidige tijd

WO 7 MEI

Damiaan Denys & Camerata RCO

Mahler en Freud

Zullen we Vrienden worden?

M-Friends draagt bij aan het voortbestaan van onze mooie concertzaal en ondersteunt de realisatie van bijzondere projecten. Voor een paar tientjes per jaar ben je al Vriend en natuurlijk krijg je daar ook iets voor terug! Scan de QR-code, lees meer over de voordelen en meld je aan.

Onze concerten worden
mede mogelijk gemaakt door

ASML **Amsterdam Sinfonietta**
EINDHOVEN